

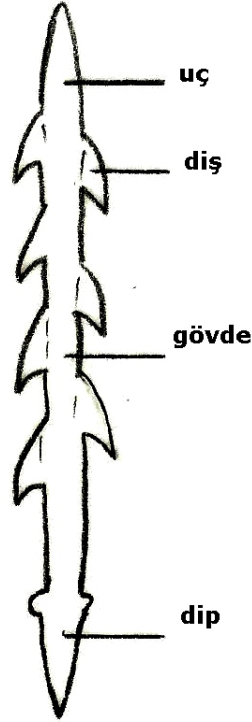
VII. BÖLÜM

HARPONLAR

Fırlatma aletidir. Kemikten ya da geyik boynuzundan yapılmış uzun bir uç olup iki ya da bir kenarında dişler bulunur. Dip kısımlarına doğru, omuz ya da delik gibi bir sapın tespitine yarayan çeşitli sistemler vardır. Harpon başının özelliği, av hayvanlarına saplandığı zaman, kendisine bir iple bağlı bulunduğu saptan ayrılabilmesidir.

M. Julien harponlarda 4 bölüm ayırt etmektedir: Gövde- Uç- Dip- Dişler.

Gövde 2 kısma ayrılır. Üst kısım daha uzun olup dişlerin bulunduğu alanı kapsar. Kısa olan alt kısım, son diştten itibaren sapa kadar olan bölgedir. Gövde kesitinin görünümü tek sıralılarda çoğunlukla yuvarımsı olup iki sıralılarda inceltiştir.

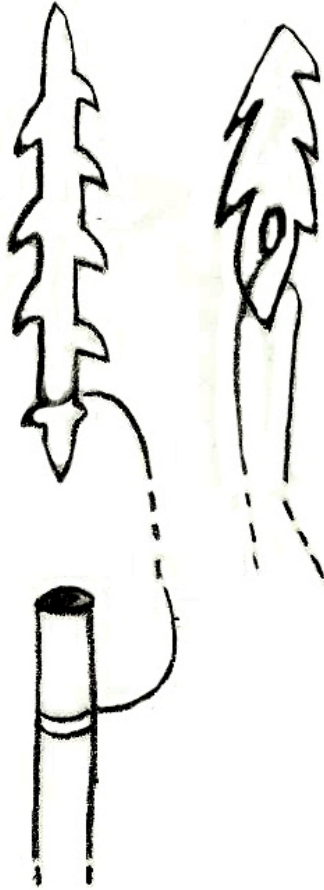

Şekil 1: Harponun morfolojisi

Uç kısım sivri ve aynı zamanda kesicidir. Bazen aşınma izleri taşır.

Dişler aletin alt kısmına doğru yönelen yanal uçlardır. Her bir diş ava girip tutunmak amacıyla yapılmıştır. Çok değişik diş formları vardır.

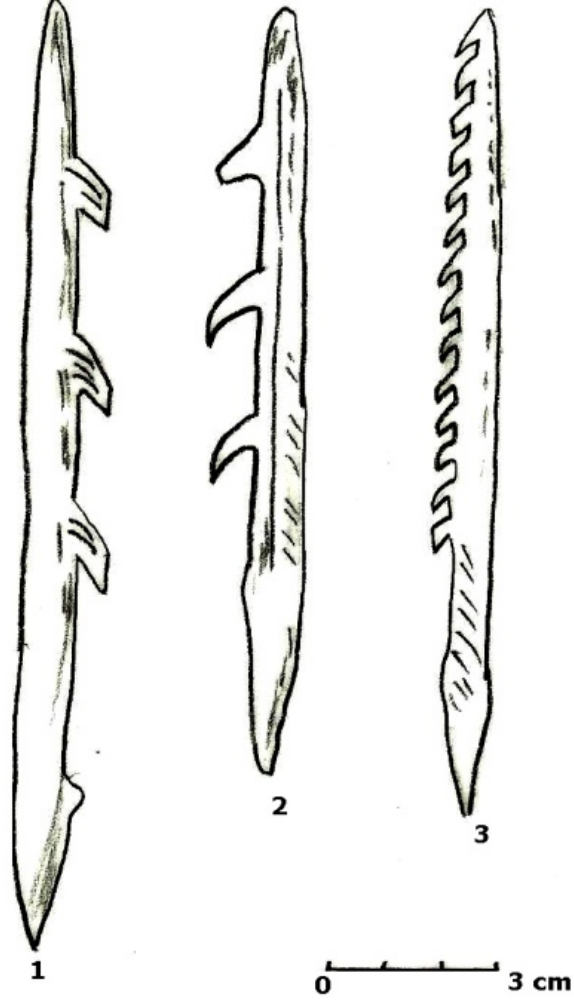
Dip konik biçimi olup üst kısmında bir boğum yer alır. Bu sayede harpon kolaylıkla sapa girmekle beraber sapa giriş miktarı da sınırlanır. Boğum, ipin kayarak çıkmasını da engeller. Ender olarak Magdalénien harponlarda bir delik bulunur. Genellikle çift sıralı harponlarda bir ya da iki boğum, tek sıralılarda ise bir girinti yer alır. Bazı örneklerde ne boğum ne girinti bulunur.

Şekil 2: Harponların iple tutturulma şekilleri

Sınıflama:

Dişlerin morfolojik özelliklerine göre tek sıralı ve iki sıralı harponlar M. Julien tarafından sınıflandırılmıştır. Tek sıralılar 4 tipe, çift sıralılar 5 tipe ayrılmıştır.

Şekil 3: Tek sıra dişli harpon örnekleri

(J-L. Piel-Desruisieux 1986, Outils Préhistoriques: forme, fabrication, utilisation, s:247)

Şekil 4: Çift sıra dişli harpon örnekleri

(J-L. Piel-Desruisseux 1986, Outils Préhistoriques: forme, fabrication, utilisation, s:248)

Üretim:

Magdalénien harponlar öncelikle reneyiği boynuzundan yapılmıştır. Kemikten yapılanlara da rastlanır. Çift oyuk tekniği ile elde edilmiş bagetlerden yapılmışlardır. Dörtgen kesitli baget ıslatılıp belki de bir delikli baston yardımıyla sığağa maruz bırakılarak düzleştirilmiştir. Süngerimsi kısımlar düzelterek dişlerin açılması için uygun bir form oluşturulmuştur. Dişlerin açılmasına genellikle ince eğimli çizgilerin çekilmesiyle başlanır. M. Dauvois, deneysel olarak bu işlem için bir taşkalem kullanmıştır. Birbirine yakın dişler, yavaş yavaş oyularak yapılmıştır. Aralıklı dişlerin yapılması için özel bir kesim uygulanır.

Şekil 6: Harpon üzerinde kesim işlemi yapılarak dişlerin oluşturulması

Aşınmış ve kırılmış harponları inceleyen M. Julien uç kısmı yenilenmiş pek çok örneğin bulunduğunu belirtmiştir. Ender olarak sap kısmının ve hatta tüm diş sırası kırılmış harponların yeniden işlendiği tespit edilmiştir.

Kullanım:

Etnolojik örneklerin gösterdiği üzere harponlar, su hayvanı, orta ve büyük boy memeli, balık ve sürüngen avında kullanılmışlardır. Av cinsi kesin olarak bilinmemekle birlikte büyüklükleri açısından alabalık, somon ve turnabalığı tercih edilmiş olabilir.

Şekil 7: Harpon örneđi

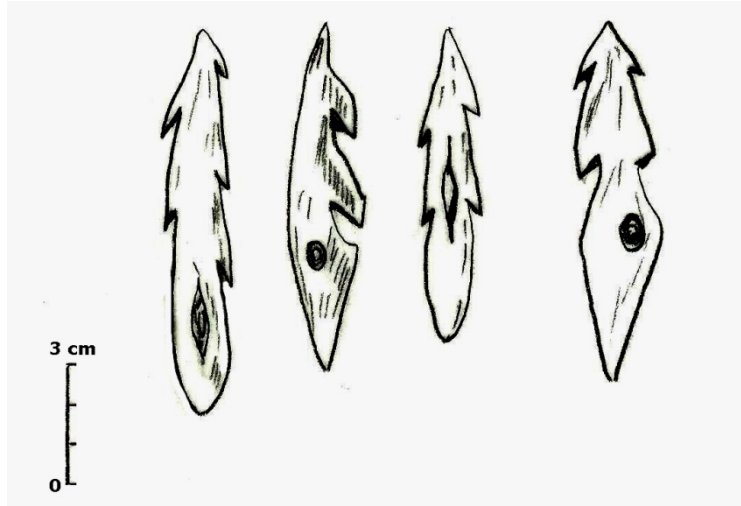
(Centre Européen de Recherches Préhistoriques de Tautavel, Produits Pedagogiques mülajı üzerinden Eşref Erbil tarafından fotoğraflanmıştır.)

AZİLİEN HARPONLAR

Bu Epi- paleolitik harponlar tek ya da iki sıralı olup sağlam ve az sayıda dişe sahiptir. Rengeyiği boynuzundan çıkarılmış bagetler üzerine yapılmışlardır. Magdalénien Dönem' in iki sıralı harponları kadar geniş ve kalındırlar. Buna rağmen daha kısa oldukları için kaba bir görünümleri vardır.

Dip kısımlarında yuvarlak ya da uzunca bir delik bulunur. Bu delik ortalanmış ya da kenarlara yakın bir yerde açılmış olabilir. Delik bazen daha üst kısımda, gövde üzerinde de bulunabilir.

İki sıralı Azilien harponlar, dişlerin konumuna göre iki gruba ayrılır. Dişleri karşılıklı olanlar ve dişleri almaşık olanlar olmak üzere.

Şekil 8: Azilien Harpon örnekleri

(J-L. Piel-Desrusseux 1986, Outils Préhistoriques: forme, fabrication, utilisation, s:249)

OLTA İĞNESİ/ KANCA

Kemik, boynuz ya da fildişinden yapılan oltalar, su avcılığında kullanılan aletlerdir. Sivri, dűz ya da tığ biçiminde olup bir ip aracılığı ile balık yakalamada kullanılmaktadır. Bunlar, basit ya da karmaşık olarak sınıflandırılabilen bir tipolojiye sahiptir. Basit olanlar; dűz, iki uęlu çubuklar halindedir. Bazen orta kısımlarına bir oyuk açılmış ya da tamamen delinmişlerdir. Büyük tığ biçiminde olan örnekler de bulunmaktadır. Oltalardaki bu form çeşitliliği avlanacak olan balıklara göre şekillendirilmiş olmalıdır.

şekil 10: Oltta iğnesi

(Centre Européen de Recherches Préhistoriques de Tautavel, Produits Pédagogiques műlajı űzerinden Eřref Erbil tarafından fotoęraflanmıřtır).

OLTA İĞNESİ YAPIM TEKNİKLERİYLE İLGİLİ VIDEO 4 ve VIDEO 5'i İZLEYİNİZ !!!

VIDEO 4: Primitive Bone Fish Hook.mp4

ADRES: <http://www.youtube.com/watch?v=uEUbtrDnc98>

AÇIKLAMA:

- Nasal – burun kemiği, doğal formu gereği kanca yapımına son derece uygundur.
- Burun kemiği, çakmaktaşı veya bazalt yonga ve dilgi kullanılarak balık kancasına dönüştürülüyor.
- Yonganın dış konturu kullanılarak kemiğin uygun formda kırılması sağlanıyor.
- Törpüleme ile yüzeysel düzeltme / pürüzleri giderme işlemi gerçekleştiriliyor. Bunun için düzleştirilmiş bir kumtaşı da kullanılmaktadır.
- Son olarak kancanın ip ile kullanım şekli gösteriliyor.

VİDEO 5:

How to make bone fish hooks.mp4

ADRES: <http://www.youtube.com/watch?v=C4mgiVF4jH8>

AÇIKLAMA:

- Bir hayvana ait çene kemiği kullanılarak kanca yapımı nasıl olur?
- Çene kemiğinin eklem noktası, kanca formuna yakın özellik gösterir.
- Bu nedenle çene kemiğinin bağlantı yaptığı bu nokta kanca yapımı için kullanılacaktır.
- İstenen kısım çene kemiğinden ayrılmadan önce törpülenerek gereken düzeltmeler yapılır.
- Uygun kırılmanın sağlanması için kesilecek alan belirleniyor ve istenen parça elde ediliyor.
- Kancanın uç kısmı keskinleştiriliyor.
- İpin bağlanabilmesi için bir çentik oluşturuluyor.

HAZIRLAYAN: DOÇ.DR. KADRIYE ÖZÇELİK

KATKIDA BULUNAN: ARŞ.GÖR. HANDE BULUT